ASHÂBÜ'ş-ŞECERE
(أصحاب الشجرة)

Hudeybiye'de ağaç altında Hz. Peygamber'e biat eden sahâbîler hakkında kullanılan bir tabir (bk. BEY'ATÜRRIDVÂN).

ASHÂBÜ'ş-ŞİMÂL
(أصحاب الشمال)

Amel defterleri sol taraflarından verilenler, cehennemlikler anlamında bir Kur'an terimi.

Arapçada "sol taraf" mânasına gelen **şimâl** ile **ashâb** (topluluk, grup) kelimelerinden oluşan ashâbü'ş-şimâl (el-Vâkıa 56/41) terimi, yaratılışın başlangıcında Allah'a vermiş oldukları sözü (mîsâk-ı fıtrî) dünyada bozup önce kendilerine karşı, sonra da kötülüğü bir huy haline getirmekle başkalarına karşı kötü davranan ve âhirette amel defterlerini soldan veya arka taraftan alacak olan kimseleri ifade eder. "Sol taraf" veya "uğursuzluk" anlamına gelen **meş'eme** kelimesiyle birleşince **ashâbü'l-meş'eme** de (أصحاب المشأمة) (el-Vâkıa 56/9; el-Beled 90/19) aynı mânayı ifade eder. Bir kısım müfessirler ise yaratılışın başlangıcında (bk. el-A'râf 7/172) Âdem'in sol tarafından çıkartıldıkları veya sol yanında bulundukları için bunların ashâbü'ş-şimâl ve ashâbü'l-meş'eme diye adlandırıldıklarını kabul ederler. Cehennemliklerin bu adla anılmalarını, amel defterlerinin sol taraflarından verilmesi, mahşerde sıkıntılar içinde terkedilip ihmal edilerek hesaplarının en son görülmesi ve cehenneme sol taraftan atılmaları ile izah edenler de vardır. **Ashâbü'l-yemîn***in mukabili olan bu grubun âhiret hayatında yakıcı bir suda, kömür ve kurum gibi kararan dumanlı bir havanın bulunduğu veya hastalık taşıyan ve öldürücü sıcak bir rüzgârın estiği yerde, hiçbir kimsenin içinden çıkamayacağı, kapıları kapatılmış cehennemde azap görecekleri ifade edilir (bk. el-Vâkıa 56/42-48). Bu azabın sebebi olarak, onların âyetleri ve âhireti inkâr etmeleri, Allah'a ibadet etmekten yüz çevirmeleri, şirk koşmaları, büyük günah işlemeleri gibi fiiller gösterilir. Yine bunların dünya hayatındaki içtimaî ve ahlâkî durumlarından söz edilirken namaz kılmayan, fakir doyurmayan, bâtıl işlere dalan kimselerle beraber olan ve hesap gününü inkâr eden kimseler oldukları ifade edilir (bk. el-Müddessir 74/44-47). Kur'an'da ashâbü'ş-şimâl hakkında, fakirin ihtiyacını giderme yollarını aramayan, onlara zulmeden, şımartılmış, keyiflerine düşkün, sözlerinde ve yeminlerinde durmayan, devamlı büyük günah işleyen inançsız cehennemlikler olduklarını ve asla cennete giremeyeceklerini belirten daha başka açıklamalar da vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "Şml" mad.; *Lisânü'l-ʿArab*, "Şml" md.; *Tâcü'l-ʿarûs*, "Şml" md.; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr*, VIII, 144; Fahreddin er-Râzî, *Tefsîr*, XXIX, 142, 168; XXX, 211; Nîsâbûrî, *Ġarâʾibü'l-Ḳurʾân*, Kahire 1969-70, XXVII, 79-80; XXIX, 99; Şevkânî, *Fetḥu'l-ḳadîr*, Kahire 1964, V, 148-149; Âlûsî, *Rûḥu'l-meʿânî*, XXVII, 131, 143-145, 161; Elmalılı, *Hak Dini*, VI, 4704-4712; VII, 5466.

 ARİF AYTEKİN

ASHÂBÜ't-TÂAT
(bk. İBÂZIYYE).

ASHÂBÜ't-TAHRÎC
(أصحاب التخريج)

Mezhep imamlarının metot ve görüşlerine bağlı kalarak yeni olaylara çözüm getiren fıkıh âlimleri.

Sözlükte "çıkarmak" anlamına gelen **tahrîc**, bir fıkıh terimi olarak, hakkında hüküm bulunmayan yeni meselelerin hükmünü, mezhep imamının metot ve görüşlerinden ve mezhepte yerleşik kaidelerden çıkarma ameliyesi için kullanılır.

Şeyhülislâm İbn Kemal ve onu takip eden Hanefî âlimlerin müctehid ve fakihlerle ilgili sınıflandırmalarına göre bu gruba giren âlimler dördüncü tabakayı oluştururlar. İbn Kemal'in tasnifine göre ictihad kudretine sahip olmayan ve **mukallid*** fukahadan sayılan tahrîc ehli bir bakıma müctehide benzer. Ancak müctehid hüküm çıkarırken başta Kur'an ve Sünnet olmak üzere şer'î delilleri göz önünde bulundurduğu halde tahrîc yapan kimse (muharric), mezhep imamının ve mezhep büyüklerinin metot, delil ve görüşlerini esas alır. Yeni olayları onlarla kıyaslar, mezhep müctehidlerinden nakledilip de yoruma açık olan görüşleri mezhebin usul ve kaidelerine vukufu sayesinde açıklığa kavuşturur.

İcra ettikleri fonksiyon bakımından bir tür ictihad yetkisine sahip bulunan ashâbü't-tahrîc ile bu sınıflandırmada üçüncü tabakayı teşkil eden "mesâilde müctehidler" arasında aslında önemli bir fark yoktur. Gerek İbn Kemal öncesi Hanefî âlimlerince mesâilde müctehidlerle tahrîc ashabının "mezhepte müctehid" tabakası içinde mütalaa edilmesi, gerekse Hanefî fukahadan hangi âlimin mesâilde müctehid, hangisinin tahrîc ehli olduğu hususunda farklı birtakım değerlendirmelerin yapılmış bulunması bunun açık delilidir. Nitekim diğer mezheplerde bu seviyedeki âlimler müctehidler çerçevesinde mütalaa edilmiştir (bk. ASHÂBÜ'l-VÜCÛH, İCTİHAD). Bundan dolayı İbn Kemal'in böyle bir ayırıma gitmesi indî bir tasnif olarak değerlendirilmiş, ardından gelenlerin de onu taklit etmesi sebebiyle bu sınıflandırmanın yaygınlaştığı ileri sürülmüştür (M. Seyyid Bey, I, 258-259).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Kemal, *Ṭabaḳātü'l-müctehidîn*, Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 764; Köprülü, nr. 11/330; Ayasofya, nr. 4796, 4820; İbn Âbidîn, *Mecmûʿatü'r-resâʾil*, s. 11-12; Leknevî, *en-Nâfiʿu'l-kebîr*, Haydarâbâd 1291, s. 3 vd.; a.mlf., *el-Fevâʾidü'l-behiyye*, s. 6-7; M. Seyyid Bey, *Uṣûl-i Fıkıh*, İstanbul 1333, I, 239 vd.; M. Ebû Zehre, *Ebû Ḥanîfe*, Kahire 1366/1947, s. 440 vd.; a.mlf., *Uṣûlü'l-fıḳh*, Kahire 1377/1958, s. 309; Bilmen, *Kamus*, I, 314; Osman Keskioğlu, *Fıkıh Tarihi ve İslâm Hukuku*, Ankara 1969, s. 182-191.

 M. ESAT KILIÇER

ASHÂBÜ't-TEMYÎZ
(أصحاب التمييز)

Bağlı bulundukları mezhepteki farklı görüşler arasında tercih yapamamakla birlikte bu görüşlerden kuvvetli ve zayıf olanları ayırt edebilecek durumda bulunan fıkıh âlimleri.

Bu gruptaki âlimler İbn Kemal'in sınıflandırmasına göre fakihlerin altıncı tabakasını oluştururlar. Temyiz ashabı esas itibariyle mukallidler tabakasından olup ictihad veya tahrîc gücüne sahip olmadıkları gibi mezhepte mevcut görüşler arasında da bir tercihte bulunamazlar. Ancak bunlar, görüşler ve rivayetler arasında kuvvetli ve zayıf olanı, **zâhirü'r-rivâye*** ile **nevâdir***i birbirinden ayırabilirler. Zira mezhebin ana kitaplarını incelemiş, farklı görüş ve rivayetleri bellemişlerdir. Temyiz ehli âlimler, tercih ehli kadar delil ve kaynaklara nüfuz edememişlerse de görüşleri kuvvet derecelerine göre bilmek ve tercih edilenleri anlamak da bir bakıma tercih ameliyesi ölçüsünde zor ve ciddi bir iş-